

Hendrik Callewier

Leven en werk van Romboud De Doppere (ca. 1432-1502)

INLEIDING¹

Sinds het einde van de 19de eeuw duikt in de historiografie van het laatmiddeleeuwse Brugge, en bij uitbreiding van het graafschap Vlaanderen, de naam op van Romboud De Doppere. In 1892 publiceerde H. Dussart een 16de-eeuwse Latijnse bewerking (door Jacob de Meyere) van het vierde boek van de kroniek van deze auteur.² Hierin beschrijft De Doppere de gebeurtenissen in Brugge en het graafschap Vlaanderen tussen 1491 en 1498. In 1893 vestigde E. Feys op zijn beurt de aandacht op het zogenaamde 'vademeccum voor de Rome- en Jeruzalemvaarder', eveneens van de hand van De Doppere, dat hij meteen grotendeels publiceerde.³ Ondanks de uitgave van deze bijzonder interessante werken bleven de biografische gegevens over Romboud De Doppere echter beperkt en vaak foutief of tegenstrijdig. Zo veronderstelde Gailiard dat hij kanunnik was van de O.-L.-Vrouwekerk, terwijl Viaene ervan overtuigd was dat hij kapelaan noch kanunnik was, maar gewoon koster van de Sint-Donaaskerk, zoals ook De Meyere had genoteerd. Latere auteurs namen deze en andere foutieve gegevens over. Ondertussen was wel al duidelijk geworden dat Romboud De Doppere in de tweede helft van de 15de eeuw een belangrijke

1 Met dank aan JAN DE MEY (erenotaris), JAN DUMOLYN (Universiteit Gent), NOËL GEIRNAERT (Stadsarchief Brugge), JELLE HAEMERS (KU Leuven) en PAUL TRIO (KU Leuven).

2 R. DE DOPPERE, *Fragments inédits de Romboudt De Doppere découverts dans un manuscrit de Jacques De Meyere*, H. DUSSART ed. (Recueil de chroniques, chartes et autres documents concernant l'histoire et les antiquités de la Flandre. Série 3), Brugge, 1892.

3 E. FEYS, 'Voyage d'Anselme Adornes au mont Sinai et à Jérusalem', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis 'Société d'Emulation' te Brugge*, 52 (1893), p. 135-222. Zie ook: A. VIAENE, 'Een Brugs vademeccum voor de Rome- en Jeruzalemvaarder samengesteld door Romboud de Doppere', in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis 'Société d'Emulation' te Brugge*, 100 (1963), p. 301-322.

notarispraktijk leidde in Brugge.⁴ De tot hiertoe beperkte kennis over deze auteur lijkt hem op het eerste gezicht in een andere hoek te plaatsen dan illustere tijdgenoten als Jean Molinet, kanunnik en sterk verbonden met het Bourgondische hof, of Nicolas Despars, die deel uitmaakte van de Brugse stedelijke elite. De biografische achtergrond van De Doppere is van groot belang, omdat hij ons in staat stelt zijn teksten, en vooral zijn discours, beter te interpreteren. Een biografie van De Doppere maakt het mogelijk om te begrijpen waarom, hoe, waarover en voor welk publiek hij schreef.⁵ Deze bijdrage, waarin we het leven en de leefwereld van De Doppere willen reconstrueren, dient als een eerste aanzet hiertoe.

AFKOMST EN FAMILIE

In zijn monumentale *Bruges et le Franc* wijdt Gailliard een hoofdstuk aan de familie De Doppere. Hij stelt daarin dat de familienaam De Doppere is voortgekomen uit de familie Dop. Hij baseert zich hiervoor op de gelijkenis in de familiewapens. Beide wapens bestonden uit een zilverkleurig kruis op een rode achtergrond, in iedere hoek versierd met vijf zilveren rechthoekjes. De familie Dop leverde in de 14de en de 15de eeuw heel wat schepenen en raadsliden en behoorde ongetwijfeld tot de Brugse elite. De eerste met de naam De Doppere was volgens Gailliard Jan, zoon van Pieter Dop. Die laatste was raadslid, schepen en tesorier in Brugge tussen 1422 en 1442. Hij overleed in 1442 en werd begraven in de Sint-Walburgakerk.⁶ De band tussen Jan De Doppere en Pieter Dop, waarvoor Gailliard geen bewijzen geeft, is echter twijfelachtig, niet alleen vanuit naamkundig oogpunt. De familie-

4 J. YERNAUX, 'Les notaires publics du XIIIe au XVIe siècle, spécialement au Franc de Bruges', in: *Bulletin de la Commission royale d'histoire*, 82 (1913), p. 111-182; J. DE MEY, 'Doppere, Rombout de, magister artibus en notarius publicus te Brugge', in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. XVI, Brussel, 2002, k. 301-305; IDEM, 'Notarissen op het beursplein te Brugge', in: *Biekorf*, 92 (1992), p. 78-82; H. CALLEWIER, 'Brugge, 15de-eeuws centrum van het notariaat in de Nederlanden', in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 67 (2009), p. 74-102.

5 Zie J. HAEMERS, 'Un miroir à double face: les chroniques de Jean Molinet et de Nicolas Despars', in: *Le Moyen Age*, 118 (2012), p. 269-299.

6 J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc ou leur magistrature et leur noblesse, avec des données historiques et généalogiques sur chaque famille*, 6 dln., Brugge, 1857-1864, dl. IV, p. 349-359.

naam Dop komt in Brugge immers ook nog voor op het einde van de 15de eeuw.⁷ De familie De Doppere duikt bovendien al eerder op in Brugse bronnen, vanaf het einde van de 14de eeuw. Dit suggereert dat de familie geen Brugse oorsprong had, maar dat ze mogelijk rond deze periode naar de stad emigreerde. Op 24 januari 1389 wordt Jacob sDoppers, zoon van Boudin, poorter van Brugge. Een plaats van herkomst wordt er in de stadsrekeningen helaas niet vermeld.⁸ Volgens Gilliodts-Van Severen was er ca. 1417-1419 ook een broeder Jacob De Doppere, die in naam van het Brugse Sint-Juliaanshospitaal een rente ontving.⁹ In de stadsrekeningen is er echter sprake van De Dappere.¹⁰ Onder de nieuwe poorters van Brugge vinden we zowel in 1435 als in 1447 een Jan De Dappere terug, in het eerste geval afkomstig uit Koolskamp.¹¹ Het valt niet uit te sluiten dat het om de vader van Romboud ging.

Jan De Doppere, vader van Romboud, was gehuwd met Cornelia Govaert. Jan was lid van het ambacht van de oude grauwwerkers, waarvan hij in 1473 vinder was. Zijn zoon Antheunis, de broer van Romboud, was vinder in 1483 en 1488.¹² De oude grauwwerkers waren voornamelijk gevestigd in de gelijknamige straat. Dit ambacht, dat zich toelegde op het bewerken van bont, had zijn kapel in de kerk van de dominicanen.¹³ Deze corporatie is niet te verwarren met het grauwwerkersambacht, dat een kapel had in

7 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 5069: akte uit 1480, verleden door Rombout De Doppere, waarin Gillis Dop, zoon van Pieter, een schenking doet aan het kartuizerklooster.

8 A. JAMEES, *Brugse poorters opgetekend uit de stadsrekeningen*, 4 dln., Handzame-Zedelgem, 1974-1990, dl. I, p. 191.

9 L. GILLIODTS-VAN SEVEREN en E. GAILLIARD, *Inventaire des chartes* (Inventaire des archives de la ville de Bruges. 1^e section), Brugge, 1871-1885, dl. IV, p. 407.

10 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 216: stadsrekening 1418-1419, f. 19v.

11 A. JAMEES, *Brugse poorters*, dl. II, p. 132, 225.

12 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 114: Register van de wetsvernieuwing. Diezelfde Antheunis wordt ook vermeld in een akte van 14 augustus 1480, waar hij als getuige optreedt bij een notariële akte van zijn broer Romboud. Hij wordt aangeduid als clericus van het bisdom Doornik: BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 3791.

13 GAILLIARD, *De ambachten van Brugge of beschrijving hunner opkomst, bloei, werkzaamheden, gebruiken en voorregten*, Brugge, 1854, p. 134.

de Sint-Jacobskerk en dat wordt gelinkt aan de broederschap van O.-L.-Vrouw van Hulsterloo.¹⁴

Jan De Doppere overleed in 1497 en overleefde daarmee wellicht twee van zijn zonen. Hij was één van de 711 Bruggelingen die bijdroegen in de lening van oktober 1490, waaruit we mogen afleiden dat de vader van Romboud een vrij vermogend man was.¹⁵ Dat blijkt ook uit het feit dat hij zijn kleinkinderen twee huizen naliet.¹⁶ Romboud had een zus, Antonine, die huwde met Jan Dominicle en overleed in 1530.¹⁷ Haar zoon Pieter was schepen van Brugge in 1523.¹⁸ Philips De Doppere, een broer van Romboud, was getrouwd met Anne van Bassevelde.¹⁹ Een andere broer, Anthéunis, was gehuwd met Marie Bernard en had zeker drie kinderen: Ghomaer, Rombout en Jacop.²⁰ Rombout, neef van de gelijknamige kroniekschrijver, werd in 1532 veroordeeld wegens fraude met het merken van lakens.²¹ In de periode 1526-1582 vin-

- 14 H. BRINKMAN, 'De Brugse pelgrims in het Gruuthuse-handschrift', in: J. OOSTERMAN (red.), *Stad van koopmanschap en vrede. Literatuur in Brugge tussen Middeleeuwen en Rederijkerstijd*, Leuven, 2005, p. 9-39.
- 15 Met een bedrag van 360 gr. behoorde hij weliswaar niet tot de hoogste laag financierders: W. BLOCKMANS, 'Nieuwe gegevens over de gegoede burgerij te Brugge in de 13e en vooral 15^e eeuw', in: W. BLOCKMANS e.a., *Studiën betreffende de sociale structuren te Brugge, Kortrijk en Gent in de 14^e en 15^e eeuw* (Standen en Landen, 54), Heule, 1971, p. 138-140; W. BLOCKMANS, 'De belastingbetalers te Brugge 1488-1490 en te Gent 1488-1490. Register van persoonsnamen', in: I. DE MEYER en W. VANDERPIJPEN, *Studiën betreffende de sociale structuren te Brugge, Kortrijk en Gent in de 14e en de 15e eeuw*, Dl. III. *Tabellen en register van persoonsnamen* (Standen en Landen, 63), Heule, 1973, p. 236.
- 16 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 208: Wezerijregisters Sint-Donaaszestendeel, boek 5, f. 116v.
- 17 J. GAILLIARD, *Inscriptions funéraires et monumentales de la Flandre Occidentale, avec des données historiques et généalogique. Arrondissement de Bruges*, Brugge, 1861-1867, dl. III, p. 85, 92.
- 18 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 114: Register van de wetsvernieuwing, 1503-1534, f. 176v.
- 19 GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, dl. IV, p. 350.
- 20 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 208: Wezerijregisters Sint-Donaaszestendeel, boek 5, f. 116v. Volgens Gailliard echter heten de drie kinderen Gilles, in 1505 kapitein van de infanterie in dienst van hertog Filips de Schone, Godelieve, echtgenote van Frans van den Heede, en Rombout: GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, dl. IV, p. 350.
- 21 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 157: Registers van de civiele sententies; L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutume du Franc de Bruges*, dl. III, Brussel, 1880, p. 310.

den we diverse leden van de familie terug als vinders in het ambachtsmilieu.²² Daarna lijkt de familie een minder grote rol te spelen in Brugge. Philips De Doppere, kapitein van de cavalerie, was schepen en burgemeester van het Brugse Vrije tussen 1607 en 1629.²³ Eind 16de eeuw emigreerden enkele familieleden naar Antwerpen,²⁴ en in de 17de eeuw vinden we de familie terug in Diksmuide.²⁵

OPLEIDING EN JEUGD

Romboud De Doppere werd wellicht geboren ca. 1432, indien we veronderstellen dat hij in 1457, op het moment van zijn priesterwijding, 25 jaar oud was. Dit was een gebruikelijke leeftijd om priester te worden met het oog op het ontvangen van beneficiës. Hierna zal blijken dat dit ook in het geval van Romboud zo was. Een vroegere geboortedatum lijkt bovendien onwaarschijnlijk, rekening houdend met het overlijden van zijn vader in 1497. Wellicht genoot hij een eerste opleiding in een Brugse parochieschool. Zelf schrijft hij dat hij vanaf ca. 1444-1445 verbonden was aan de Sint-Donaaskerk.²⁶ In welke hoedanigheid is onduidelijk. Wellicht niet als koraal, omdat uit niets blijkt dat Romboud De Doppere muzikale interesse of aanleg had. Waarschijnlijker is dat hij toen studeerde aan de kapittelschool, als voorbereiding op zijn universitaire studie. Die universitaire studie moet wellicht gesitueerd worden ca. 1450-1455. De Doppere wordt in diverse bronnen aangeduid als *magister in artibus*. Deze betiteling wijst op een studie aan een artesfaculteit, maar niet noodzakelijk op het be-

22 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 114: Register van de wetsvernieuwing.

23 GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, dl. IV, p. 352.

24 Pieter wordt in 1573 geregistreerd als Brugs buitenpoorter wonende in Antwerpen, de weduwe van Philips in 1595: A. SCHOUTEET, *Indices op de buitenpoorterboeken van de stad Brugge 1548-1788*, Handzame, 1965-1973 (Poortersboeken van de Zuidelijke Nederlanden 1/6), dl. I, p. 49.

25 GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, dl. IV, p. 354 e.v. In de Brugse poortersboeken wordt in 1490 een zekere Hootte De Doppere ingeschreven, zoon van Dyeniere, afkomstig uit Grave in Gelderland, "omme te sinne vry selversmet". Het is onduidelijk of het om familie gaat van Romboud: R. PARMENTIER, *Indices op de Brugsche poortersboeken*, Brugge, 1938 (Geschiedkundige publicatiën der stad Brugge, 2), p. 758-759.

26 VIAENE, 'Een Brugs vademecum', p. 301-322.

halen van het magistersdiploma.²⁷ Omdat zijn naam niet terug te vinden is in de bewaarde matrikels van de universiteiten van Keulen en Leuven,²⁸ mogen we veronderstellen dat hij in Parijs zijn artesopleiding volgde. Voor deze universiteit bleven helaas geen inschrijvingsregisters van de artesfaculteit bewaard. Parijs was in de 15de eeuw nog steeds erg populair bij Brugse studenten, ondanks de nabijheid van de recent gestichte Leuvense *alma mater*.

KERKELIJKE LOOPBAAN IN DE SINT-DONAASKERK

De kerkelijke loopbaan van Romboud De Doppere speelde zich volledig af in de Sint-Donaaskerk. Hoewel hij er naar eigen schrijven al ca. 1444-1445 in de Sint-Donaaskerk resideerde, duurde het tot 14 februari 1457 voor hij er een volwaardig kerkelijk ambt verwierf: de kapelanie aan het altaar van Sint-Katharina. Als bedienaar van deze kapelanie *extra chorum* was hij enkel gehouden de vaste missen te lezen, deelname aan de koordienst werd niet verondersteld. De kapelanie was vrijgekomen omdat de laatste bedienaar, Cornelis Leonis, er vrijwillig afstand van had gedaan. Het was een stichting uit 1436 door Simon van der Banc. Diens zoon, Olivier van der Banc, stelde Romboud De Doppere voor als nieuwe kapelaan en benoemde hem.²⁹ Wellicht had De Doppere, of zijn familie, goede contacten met de familie van der Banc. Mogelijk was hij als jonge geestelijke de assistent of leerling van Matheus van der Banc. Deze geestelijke was van 1432 tot aan zijn overlijden in 1473 verbonden aan de Sint-Donaaskerk, eerst als volwassen zanger of *clericus installatus*, en vanaf 1436 als kapelaan. Hij was universitair geschoold en doceerde bij hem thuis aan leerlingen, wat hem in 1455 op een vermaning van het kapittel kwam te staan. Matheus van der Banc trad voor zover bekend niet op als notaris, in tegenstelling tot Romboud De Doppere, maar hij

27 P. TRIO, 'A Medieval Students Confraternity at Ypres: The Notre Dame Confraternity of Paris Students', in: *History of Universities*, 5 (1985), p. 24.

28 H. KEUSSEN en M. GROTEN, *Die Matrikel der Universität Köln*, 5 dln., Bonn-Dusseldorf, 1919-1981 (Publikationen der Gesellschaft für Rheinische Geschichtskunde, 8); E. REUSENS, A. SCHILLINGS en J. WILS, *Matricule de l'Université de Louvain*, 17 dln., Brussel, 1903-1980 (Koninklijke Commissie voor Geschiedenis. Publicaties in -4°).

29 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A52, f. 39v.

was wel de testamentuitvoerder van diverse geestelijken van het Sint-Donaaskapittel. Een van hen was Walterus de Potghietere, die o.a. kapelaan was in de Brugse Sint-Salvator- en Sint-Janskerk. Zijn testament uit 1453,³⁰ het jaar van zijn overlijden, werd gerecycleerd als band voor het vademecum voor de Jeruzalemreiziger dat Romboud De Doppere eigenhandig schreef in 1491. Het ligt voor de hand dat het testament in het bezit was van Romboud, mogelijk een gevolg van zijn banden met de familie van der Banc en meer in het bijzonder met Matheus.³¹

Op het moment van zijn benoeming tot kapelaan was Romboud De Doppere niet tot priester gewijd, waardoor hij het beneficium niet volwaardig in bezit kon nemen. Het Sint-Donaaskapittel stond hem echter wel toe het habijt, dat hij van het kapittel had ontvangen, te dragen in afwachting van zijn wijding. Die wijding liet niet lang op zich wachten, want op 26 juni droeg hij zijn eerste mis op aan het hoogaltaar van de Sint-Donaaskerk.³² Het jaar nadien, op 23 juni 1458, meldde hij zich, zoals de statuten van de kapittelkerk het vereisten, samen met de andere kapelannen aan voor residentie in het kapittel.³³

Wellicht betekende het vieren van de missen van deze kapelanie voor De Doppere na verloop van tijd eerder een bijbaantje, dat hem een aanvullend inkomen bood op dat uit zijn steeds belangrijker wordende notarisspraktijk. Op 7 augustus 1469 kwam daar verandering in: Judocus Braecman, de *maior custos* of pastoor van de Sint-Donaaskerk, stelde aan het Sint-Donaaskapittel voor om Romboud De Doppere te benoemen tot 'capellanus prochie'.³⁴ Deze functie komt nergens anders voor in de kapittelakten van de Sint-Donaaskerk. Het statuut ervan is dan ook onduidelijk. Wel-

30 En niet uit 1442, zoals verkeerdelijk gesteld in: FEYS, 'Voyage d'Anselme Adornes', p. 135.

31 Met dank aan Inge Gheysen (Stedelijke Musea Brugge) voor het bezorgen van een reproductie van de akte. In VIAENE, 'Een Brugse vademecum', p. 301, is verkeerdelijk sprake van "Mathias de Lanc".

32 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A52, f. 43r.

33 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A52, f. 57v.

34 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A53, f. 316r.

licht assisteerde De Doppere pastoor Braecman of verving hij hem wanneer hij het te druk had met andere activiteiten. Mogelijk gaat het om dezelfde functie als die van 'stedehouder' of plaatsvervanger van de pastoor. Walterus Knuut, de vorige plaatsvervanger, bekleedde het ambt sinds 1464, maar overleed ca. 1469.³⁵ Omdat de vergoeding voor deze functie niet vastgelegd was, kreeg Rom-boud op 14 augustus een van de drie vrijgekomen stallen voor *clerici installati* toegewezen in de kapittelkerk. Door deze benoeming zou De Doppere als volwassen zanger dagelijks mee de koordienst opluisteren en de bijkomende vergoedingen ontvangen. De benoeming werd echter ingetrokken. De kapittelklerk doorstreepte de notitie over de benoeming in de kapittelakten en noteerde er bij 'vacat'.³⁶ Wellicht was het voor De Doppere, die ondertussen de belangrijkste notaris in Brugge was geworden, niet haalbaar om zijn schrijfactiviteiten, het vieren van zijn missen als kapelaan en zijn taken als plaatsvervangend pastoor, te combineren met koordienst in de kapittelkerk. Judocus Braecman werd als pastoor opgevolgd door Johannes de Hoya. In 1474 kwam het tot een conflict met de nieuwe pastoor en De Doppere, die nog steeds de pastoor assisteerde. Op 12 december deed De Doppere zijn beklag bij de kanunniken. De Hoya wilde hem uit zijn functie ontheffen. De reden voor zijn nakende ontslag was volgens De Doppere dat het merendeel van de parochianen bij hem te biecht ging, en niet bij de pastoor zelf. Drie dagen later kende het kapittel aan de pastoor een bijzondere gunst toe. Op de dagen dat hij in beslag was genomen door parochiale zorgen, zou hij ook kooruitdelingen ontvangen, ondanks zijn afwezigheid.³⁷ Op die manier kon de pastoor van de Sint-Donaaskerk meer tijd vrijmaken voor zijn parochianen. Over een ontslag van zijn assistent De Doppere is verder geen sprake.

Ondertussen had De Doppere op 23 december 1469 zijn kapelanie geruimd voor deze in de O.-L.-Vrouwekapel in de kapittelkerk. Hij werd benoemd door Elisabeth le Fèvre, weduwe van Joos I van Varsenare, raadsheer van hertog Filips de Goede. De stichting van

35 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, G5.

36 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A53, f. 316v.

37 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A54, f. 55r.

een grafkapel met bijhorende kapelanie door de weduwe was pas op 29 augustus 1467 bekrachtigd. Het beneficie was goed voor 7 lb. groten per jaar en de kapelaan was verplicht dagelijks een mis op te dragen.³⁸ De Doppere, de eerste bedienaar van deze kapelanie, zou ze behouden tot 1501. Op 17 november van dat jaar resigneerde magister Johannes van Heyst als gevolmachtigde van De Doppere zijn kapelanie. De gezondheidstoestand van de bejaarde De Doppere moet op dat moment al sterk achteruit zijn gegaan. Zijn laatste bekende akte als notaris dateerde al van 19 augustus 1499.³⁹ De reden om de kapelanie op te geven was dus wellicht ouderdom en/of ziekte. Ter compensatie werd De Doppere de kosterij van de O.-L.-Vrouwekapel in de kapittelkerk toegewezen.⁴⁰ Dit beneficie bezorgde De Doppere een bescheiden inkomen, wellicht zonder tegenprestaties. Lang zou hij het ambt echter niet waarnemen, want op 8 juni 1502 verwisselde hij het tijdelijke voor het eeuwige.⁴¹ Een kanunniksambt heeft De Doppere, in tegenstelling tot wat bepaalde auteurs beweren, nooit verworven.⁴²

REDERIJKER EN AUTEUR

Voor zover bekend bleven slechts twee werken van De Doppere (gedeeltelijk) bewaard. Van het zogenaamde 'vademeccum', een titel die Antoon Viaene het anonieme werk meegaf,⁴³ is bekend dat hij het opstelde in 1491.⁴⁴ De autograaf berust tegenwoordig in het Brugse OCMW-archief. Hoe het daar terecht is gekomen, blijft voorlopig onduidelijk. De Doppere had immers, voor zover bekend, geen banden met een van de Brugse hospitalen of met de armentafels, de voorlopers van het huidige OCMW. Welis-

38 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A53, f. 328v; A. FRANCHOO, *Varsenare en zijn rijk verleden*, Brugge, 1971-1974, dl. I, p. 70-72.

39 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 830o.

40 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A57, f. 177v.

41 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A57, f. 188v.

42 YERNAUX, 'Les notaires publics', p. 178; GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, dl. IV, p. 350.

43 VIAENE, 'Een Brugs vademeccum', p. 301.

44 Mogelijk in 1492, indien we rekening houden met de Paasstijl. Zie de inleiding van Paul Trio op www.historischebronnenbrugge.be. In de gedeeltelijke uitgave van Viaene is er verkeerdelijk sprake van 1490: VIAENE, 'Een Brugs vademeccum', p. 322: "*Scriptum per me Rumoldum de doppere presbiterum in artibus magistrum anno 1490°*".

waar heeft hij in opdracht van deze instellingen akten verleden, maar dat geldt voor zowat elke Brugse instelling in deze periode.

Het vademecum bestaat uit vier delen. Het eerste wordt gevormd door de reisbeschrijving van Anselmus Adornes uit 1470. De volgende drie delen behandelen achtereenvolgens de Venetiaanse galeien die naar het Heilig Land varen, de aflaten verbonden aan heilige plaatsen in Palestina en de aflaten te verdienen in Rome.⁴⁵

De Doppere is wellicht zelf nooit in Jeruzalem of Rome geweest. Schreef hij het vademecum uit een persoonlijke interesse? Of gebeurde dit op vraag van de familie Adornes? Dat laatste lijkt weinig waarschijnlijk, want het eerste deel van het vademecum is een Dietse bewerking van het reisverhaal van Jan Adornes, maar dan zonder de personalia. Jan Adornes vergezelde in 1470 zijn vader Anselm op een tocht naar het Heilig Land. Het spreekt voor zich dat De Doppere het reisverslag van Adornes op zijn minst heeft ingezien, en dus een goede relatie had met de familie. Als secretaris van suffragaanbisschop Gillis de Baerdemakere woonde hij wellicht de begrafenis van Anselm Adornes (3 maart 1483) bij. Bovendien was het dezelfde De Baerdemakere die Jan Adornes achtereenvolgens tot subdiaken, diaken en priester wijdde op 4 december 1480, 21 december 1482 en 24 mei 1483.⁴⁶

Er bestond een bloeiende traditie van Jeruzalemvaarders in Brugge. Niet alleen de familie Adornes kan gelinkt worden met Romboud De Doppere. Ook voor andere Jeruzalemvaarders is dat het geval: karmeliet Adriaan de Pas en Jan III de Baenst in 1486-1487, en Adriaan de Mil, inquisiteur en volksprediker, en Anthuenis vanden Eechoute en Jaspas Harlais, broeders uit het klooster van de Baerdemakere in 1489. Gaat het hier echt om een handleiding, zoals de door Viaene toegekende titel 'vadecum' doet veron-

45 Zie de gedeeltelijke uitgaves in: FEYS, 'Voyage d'Anselme Adornes', p. 149-222 en VIAENE, 'Een Brugs vademecum', p. 312-322, en de integrale publicatie op www.historischebronnenbrugge.be.

46 A. GEBRUERS, *Leven en werk van Romboud de Doppere († 1501). Een bijdrage tot de geschiedschrijving van het graafschap Vlaanderen*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, 1988, p. 10.

derstellen? De praktische wenken in het werk, zoals de informatie voor de overtocht vanuit Venetië, of de lijst met te verdienen aflaten wijzen in die richting. Daar tegenover staat dat er in dat geval verscheidene, niet bewaarde afschriften moeten gemaakt zijn. Bovendien verscheen het 'vademecum' nooit in druk. Het is dus nog maar de vraag of De Doppere geslaagd is in zijn opzet, als het zijn bedoeling was om een reisgids te schrijven voor wie vanuit Vlaanderen naar het Heilig Land trok.

Het 'vademecum' kan ook als devotieliteratuur beschouwd worden. De devotie voor het Heilig Graf en Jeruzalem was in de 15de eeuw in Brugge in opmars, niet in het minst door toedoen van de familie Adornes.⁴⁷ Aan de door Pieter Adornes gestichte Jeruzalemkapel, voltooid in 1435, was ook een broederschap verbonden, die in principe leden bijeenbracht die het Heilig Graf bezocht hadden of die intentie hadden. Het 'vademecum' van De Doppere was voor die laatste categorie ideaal als voorbereiding op de verre tocht, maar misschien had de tekst ook nog een ander nut. Niet iedereen was immers in de mogelijkheid om de verre reis te maken, omwille van financiële, fysische of andere redenen. Het 'vademecum' was voor deze personen 'the next best thing' en bood de mogelijkheid de reis virtueel te beleven.⁴⁸

Het tweede, gedeeltelijk overgeleverde werk van De Doppere is zijn kroniek over de periode 1482-1498. In tegenstelling tot bij het 'vademecum' schrijft De Doppere grotendeels op basis van zijn eigen ervaringen. Zijn kroniek, in de vorm van een dagboek, bevat namelijk details over gebeurtenissen die hij vaak persoonlijk had meegemaakt, en de auteur aarzelt niet om over het reilen en zeilen in het laatmiddeleeuwse Brugge en Vlaanderen zijn eigen mening te geven. De kroniek bestond uit vier delen: de eerste twee

47 Over de familie Adornes, zie N. GEIRNAERT en A. VANDEWALLE (red.), *Adornes en Jeruzalem. Internationaal leven in het 15de- en 16de-eeuwse Brugge. Catalogus, Brugge, 1983.*

48 Zie hierover de inleiding van Paul Trio op www.historischebronnenbrugge.be.

bestrijken de jaren 1482-1487, het derde 1488-1490 (1491 nieuwe stijl) en het vierde 1491-1498.⁴⁹

Anders dan bij het 'vademecum', is de kroniek niet in autograaf bewaard. Het derde deel vinden we terug in het "Handschrift Douai, Bibliothèque Municipale, 1110", als we de aanhef op f. 417r mogen geloven.⁵⁰ Het maakt er deel uit van een handschrift waarin ook een versie van de zogenaamde "excellente cronike van Vlaenderen" voorkomt. Vreemd genoeg spreekt de aanhef van dit stuk letterlijk over het derde deel of boek, dat de jaren 1488-1490 beslaat, terwijl de tekst zelf aanvangt met de gebeurtenissen uit 1482. Bovendien is er nog een aanvulling voor de jaren 1490-1506, die onmogelijk door De Doppere kan geschreven zijn.⁵¹ Dit gedeelte van het handschrift (f. 417r e.v.) is wellicht in het begin van de 16de eeuw gekopieerd door een onbekende hand.⁵²

Het vierde deel van de kroniek werd in de 16de eeuw vertaald door De Meyere. Dit manuscript werd in 1892 door Dussart uitgegeven.⁵³ De eerste twee delen gingen verloren. De twee bewaarde delen vertonen enkele grote verschillen. Het derde deel is veel uitgebreider, maar tegelijk veel algemener dan het vierde, waarin we allerlei details en anekdotes terugvinden, o.a. over de Brugse geestelijkheid.⁵⁴ Bij het derde deel komen ook twee gedichten in het Nederlands voor. Het eerste is van de hand van N. Gleyscoof uit Ieper. Het tweede ("Complaincte up 'tLand van Vlaendre") wordt

49 VIAENE, 'Een Brugs vademecum', p. 304-306.

50 "Discours ende memorie gheextraneirt uut den originalen bouck ghenampt den derden bouck ghescreven ende gheregistreirt bij Roelant [sic] de Doppere, secretaris en scriba van meester Gillis de Baerdemakere, bisscop van Sarepten ende suffragan vanden bisscop van Dornicke".

51 J. OOSTERMAN, 'De Excellente cronike van Vlaenderen en Anthonis de Roovere', in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 118 (2002), p. 24; S. VANDEKERKHOVE, *De Chronike van den lande van Vlaendre: Studie van het handschrift en uitgave van f° 148v tot f° 415v*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, 2007, p. 64.

52 Voor de f. 2-415v is de kopiist Jacob van Male, die de tekst schreef tussen 1485 en 1490: VANDEKERKHOVE, *De Chronike van den lande van Vlaendre*, p. 56.

53 Zie de uitgave van Dussart: DE DOPPERE, *Fragments inédits*, passim.

54 H. CALLEWIER, "Quis esset episcopus Tornacensis ignorabatur". Le Schisme tournaisien (1483-1506), in: *Revue d'histoire ecclésiastique*, 107 (2012), p. 164-165.

aan De Doppere toegeschreven, hoewel dat uit het handschrift niet met zekerheid valt af te leiden.⁵⁵

De kroniek werd bijgehouden tijdens de gebeurtenissen zelf, getuige daarvan zijn de foutieve geruchten die De Doppere in het vierde deel onder voorbehoud overneemt.⁵⁶ Vandaar dat er soms ook sprake is van het 'dagboek' van De Doppere.⁵⁷ In de aanhef van de enige kopie van het derde deel lezen we: "Twelcke de voorn. Roelant [sic] verlaersde de meestendeel van diere ghezien ende ghehoort thebben van den voorn. meestre Gillis, zijnen meester".⁵⁸ Dit suggereert dat Romboud zich baseerde op informatie die hem verstrekt werd door zijn broodheer, suffragaanbisschop Gillis de Baerdemakere, of dat hij op zijn minst in zijn hoedanigheid van secretaris van De Baerdemakere aan informatie kon komen.

De Doppere uit zich in zijn kroniek als eerder conservatief. Hij betreurt de oorlog in Vlaanderen, het verdwijnen van oude gebruiken en is verontwaardigd over de dominantie van niet-Vlamingen in het bestuur van het graafschap.⁵⁹ Als hij al partij kiest in zijn kroniek, dan is het eerder die van de verslagene. Volgens de aanhef van het derde deel schreef De Doppere "zonder eeneghe van partie faveur te draghen of yemant te willen verminderen van zijnder hoocheit ofte eere".⁶⁰

Jacob de Meyere of Meyerus bewerkte rond 1540 het handschrift van De Doppere. Zijn aantekeningen zorgden voor een aantal mis-

55 F. VANDER HAEGHEN, *Bibliographie d'Antoine de Roovere*, Gent, 1887, p. 30-31. Beide gedichten werden uitgegeven in: A. RICOUR, 'Complaintes et chansons inédites en langue flamande qui existent à la bibliothèque de Douai', in: *Bulletin du Comité flamand de France*, 1 (1857-1859), p. 182-191. Zie hierover ook: J. DUMOLYN en J. HAEMERS, "Let each man carry on with his trade and remain silent". Middle-class Ideology in the Urban Literature of the Late Medieval Low Countries', in: *Cultural and Social History*, 10 (2013), p. 181-182.

56 DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. iv.

57 H. ROMMEL, 'Het "dagboek" van Romboudt de Doppere. 1491-1498', in: *Biekorf*, 4 (1893), p. 17-22, 33-38, 65-71, 97-104.

58 DOUAI, *Bibliothèque municipale*, ms. 1110, f. 417r.

59 DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. iv.

60 DOUAI, *Bibliothèque municipale*, ms. 1110, f. 417r.

vattingen rond de figuur van Romboud De Doppere.⁶¹ De Meyere was goed vertrouwd met het Sint-Donaaskapittel, waar hij kape-laan was, en met de geschriften van De Doppere, die hij voor zijn eigen werk gebruikte. Hij noteerde op het einde van het vierde deel van de kroniek van De Doppere: “*Obiit autem Doppere, anno M.D.primo*”. Nochtans laten de kapittelakten van de Sint-Donaas-kerk er geen twijfel over bestaan dat De Doppere pas op 8 juni 1502 overleed. Op dat moment was De Meyere zelf elf jaar. Moge-lijk was het ook De Meyere die bij het handschrift van het vierde deel bij de naam van De Doppere schreef: “*Erat hic presbyter et ta-bellio publicus; scriba capituli Sancti Donatiani Brugensis*”.⁶² Enkel het eerste gedeelte van deze bewering klopt: De Doppere was in-derdaad priester en openbaar notaris. Het ambt van kapittelklerk van de Sint-Donaaskerk, zoals het tweede deel van de notitie ons wil doen geloven, heeft De Doppere echter nooit bekleed.⁶³ Het is eveneens De Meyere die in hetzelfde handschrift beweert dat De Doppere *custos sanctuarii* van de Sint-Donaaskerk was, een functie die hij evenmin heeft uitgeoefend.⁶⁴

Alles wijst erop dat De Doppere geen onvergetelijke indruk heeft nagelaten. In de bewerking van het derde deel van zijn kroniek, begin 16de eeuw, wordt hij zelfs tot twee maal toe als “Roelant” De Doppere geïdentificeerd. In de druk van Vorsterman, wordt hij helemaal niet vermeld. In een 17de-eeuws bronnenoverzicht komt

61 O.a. overgenomen in: DE MEY, ‘Doppere, Rombout de’, k. 301-305.

62 Over de figuur van De Meyere en zijn bewerking van het handschrift, zie: DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. i-viii.

63 De kapittelkerken van Sint-Donaas waren in die periode achtereenvolgens: Judocus Ruede (1454-1458), Johannes Coolbrant (1458-1462), Johannes Flamingi (1462-1473), Henricus Bolle (1473-1481), Balduinus Mijs (1481-1489), Bernardinus de Salviatis (1489-1498) en Johannes Dionysius (1498-...): Brugge, *Bisschoppelijk Archief*, A51-57. Nochtans lezen we in het handschrift van Douai bij 28 oktober 1491: “Bernardinus Salviatis tabellio cum Doppere”: DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. 12. Dit slaat wellicht op het feit dat De Doppere als notaris bepaalde opdrachten uitvoerde in opdracht van het kapittel, maar in tegenstelling tot De Salviatis heeft hij het ambt van kapittelklerk niet uitgeoefend.

64 De ons bekende *custos sanctuarii* in de tweede helft van de 15de eeuw waren achter-eenvolgens: Nicolaus de Want (1453-1459 en 1465-1480), Nicolaus Beils (1460-1465), Petrus Clayszuene (1480-1483) en Johannes Scapere (vanaf 1493): BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A51-57. Over deze functie, zie A. DE SCHREVEL, *Histoire du séminaire de Bruges*, Brugge, 1883, dl. 1, p. 4-23.

hij nog voor als “Robert” De Doppere.⁶⁵ Net zoals met de naam van de auteur liep het al snel fout met de overlevering van zijn kroniek. Omstreeks het midden van de 16de eeuw slaagde De Meyere er tot zijn grote spijt niet meer in om de eerste twee delen terug te vinden. Nochtans was De Meyere ervaren in het opzoeken van handschriften en archiefstukken in kloosterbibliotheken en elders. De laatste twee delen had De Meyere wel ter zijner beschikking.⁶⁶ Despars daarentegen, die enkele decennia later schreef, maakte wel gebruik van de vier boeken. Victor Fris leidde dat af uit het feit dat voor de periode 1482-1487 Despars gegevens vermeldt die in andere kronieken niet bekend zijn.⁶⁷ Het derde deel van de kroniek van De Doppere werd geïntegreerd in de in 1531 gedrukte versie van de “Excellente cronike”. Er zijn echter vrij grote verschillen met het handschrift van Douai. Zo zijn onder meer de gedichten geschrapt.

De literaire activiteiten van De Doppere werden waarschijnlijk intensiever na het overlijden van zijn meester, suffragaanbisschop Gillis de Baerdemakere op 28 maart 1494.⁶⁸ Op 21 december van datzelfde jaar wordt hij vermeld als een van de ‘zorgers en notabellen’ van de rederijkersgilde van de H. Geest.⁶⁹

NOTARIS EN SECRETARIS

Hoewel Romboud De Doppere duidelijk over administratieve talenten beschikte en zijn loopbaan grotendeels daaraan te danken heeft, is hij nooit kapittelklerk van de Sint-Donaaskerk geweest. Hij bouwde daarentegen wel een bloeiende praktijk als openbaar notaris uit. De Doppere was bovendien gezworen notaris van de officialiteit van Doornik, wat betekende dat hij akten verleed in

65 DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. vi.

66 “... *Duos autem priores ejus libros nusquam scio invenire quanquam multum cupiam: duos posteriores reperi iisque usus sum. Multa fideliter notat ex iis quae viderat*”: DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. 74.

67 V. FRIS, ‘La Chronycke van den lande ende Graefscepe van Vlaenderen de Nicolas Despars’, in: *Bulletin de la Commission royale d’histoire*, 5e série, 11 (1901), p. 562.

68 DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. 47.

69 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud archief, nr. 390: Cartularium, f. 67v-69r.

opdracht van de officiaal van het bisdom.⁷⁰ Ten laatste in 1464 bezat hij de keizerlijke machtiging om als notaris op te treden,⁷¹ en vanaf 1487 ook de duurdere pauselijke machtiging.⁷² Op basis van zijn lange ambtstermijn, de aard van de akten die hij verleed en vooral het aantal bewaarde akten, kan De Doppere als de belangrijkste notaris in Brugge tijdens de 2de helft van de 15de eeuw beschouwd worden. Tussen 1464 en 1499 zijn er tot hiertoe niet minder dan 122 akten bekend.⁷³ Daarmee moet hij enkel onderdoen voor Judocus Ruede, kapittelsecretaris van de Sint-Donaaskerk, waarvan voor de periode 1422-1458 123 akten bewaard bleven. Voor het 15de-eeuwse Brugge zijn de namen bekend van 190 notarissen, maar van het merendeel bleven slechts een handvol of hooguit enkele tientallen akten bewaard.⁷⁴

Het belang van de notarispraktijk van De Doppere wordt bevestigd door een aantal andere gegevens. Zo blijkt uit een overeenkomst gedateerd op 22 december 1479 dat hij een “scryfcamere” huurde van een zekere Margriete, weduwe van Jacob Cocx. Het schrijfatelier was gesitueerd op de Brugse Burg, het centrum van schrijfactiviteit in de stad. Volgens de stadsrekeningen betaalde De Doppere zeker tussen 2 september 1481 en 2 september 1492 jaarlijks een huurprijs van 34 schellingen aan de stad voor dit

70 CALLEWIER, ‘Brugge, vijftiende-eeuws centrum van het notariaat’, p. 91.

71 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oud archief van de O.-L.-Vrouwekerk, Oorkonden, nr. 1170.

72 Op 13 januari 1487 wordt de pauselijke machtiging voor het eerst vermeld in de ondertekening van zijn akten: BRUGGE, *Rijksarchief*, Oud archief van de Sint-Jacobskerk, oorkonden, nrs. 444-446.

73 Eerder was er slechts sprake van een dertigtal akten: J. DE MEY, ‘Notaris Rombout de Doppere en schilder Hans Memling’, in: *Notarius*, 7 (1994), p. 33-35. Een opsomming van een aantal akten is terug te vinden in: YERNAUX, ‘Les notaires publics’, p. 178-179. Het grote aantal bijkomende akten werd teruggevonden in het kader van ons doctoraatsonderzoek: H. CALLEWIER, *De papen van Brugge. De seculiere derus in een middeleeuwse wereldstad (1411-1477)*, Leuven, 2014 (ter perse).

74 CALLEWIER, ‘Brugge, vijftiende-eeuws centrum van het notariaat’, p. 76, 98-100. De lijst van Murray en Schmidt voor het graafschap Vlaanderen (1280-1500), waar ‘Rumoldus [sic] de Doppere’ enkel voor het jaar 1491 wordt vermeld, moet als erg onvolledig beschouwd worden: J.M. MURRAY en P.D. SCHMIDT, ‘Notaries Public in Flanders/Notaires en Flandre 1280-1500’, in: *Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis*, 61 (1993), p. 53-64.

kantoor.⁷⁵ Uit de ondertekening van de notarisakten kunnen we echter afleiden dat De Doppere gedurende een langere periode gebruik maakte van het scriptorium, wellicht nagenoeg tijdens zijn volledige loopbaan als notaris. De oudste bekende akte van De Doppere (6 oktober 1464)⁷⁶ werd namelijk verleden op de Burg, en in de op één na oudste (10 juni 1465)⁷⁷ wordt er expliciet verwezen naar het scriptorium van De Doppere. De laatste vermelding dateert van 19 april 1493.⁷⁸

In de bloeiende notarispraktijk stelde De Doppere enkele klerken te werk, die bij hem wellicht de notarisstiel leerden en achteraf zelf een kantoor opstartten. Zo traden de clerici Philippus Mietins en Mathias Meerschaerd op als getuigen bij de notarisakten van De Doppere in de periode 1476-1499. Meerschaerd komt in de lijst van getuigen vanaf 1482 als “notarius publicus” naar voren, Mietins vanaf 1487. De eersten akten die ze zelf als notaris opstelden dateren echter respectievelijk van 1498 en 1494, jaren die niet toevallig min of meer samenvallen met het einde van de notariële carrière van De Doppere.⁷⁹ Mogelijk heeft De Doppere deze jonge geestelijken ook als priester opgeleid, aangezien de twee aspirant-notarissen net als hun leermeester aan de Sint-Donaaskerk verbonden waren. Mietins was bovendien lid van dezelfde rederijkersgilde als De Doppere.⁸⁰ Vanaf 1499 verleid Mietins notarisakten in zijn kantoor op de Burg, dat hij hoogstwaarschijnlijk had

75 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 3503; GEBRUERS, *Leven en werk van Rombout de Doppere*, p. 7-8. Zie o.a. BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud archief, nr. 216: stadsrekening 1486-1487, f. 2v. Volgens De Mey werd het scriptorium gehuurd van de weduwe van Jacob vanden Eecke: DE MEY, ‘Notaris Rombout de Doppere’, p. 34.

76 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oud archief O.-L.-Vrouwekerk, oorkonden, nr. 1171.

77 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 4995.

78 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 5129.

79 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nrs. 2685, 5118, 6039, 8300, 11789; BRUGGE, *Rijksarchief*, Oud archief O.-L.-Vrouwekerk, oorkonden, nr. 44; BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud archief, nrs. 103, 310, 457 en 515; BRUGGE, *Rijksarchief*, Oud archief van de Sint-Gilliskerk, nr. 343, f. 140v; BRUGGE, *Rijksarchief*, Oud archief van de Sint-Jacobskerk, oorkonden, nr. 448; BRUSSEL, *Algemeen Rijksarchief*, Chartes de Flandre, nr. 1705; BRUGGE, *OCMW-archief*, Magdalenaleprozerij, oorkonden, nr. 725. Zie ook: CALLEWIER, ‘Brugge, vijftiende-eeuws centrum van het notariaat’, p. 84-85.

80 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud archief, nr. 390: Cartularium, f. 67v-69r.

overgenomen van de dan hoogbejaarde De Doppere. Meerschaert beschikte vanaf 1497 over een scriptorium dat hij deelde met notaris Gregorius Mijs.⁸¹ Opvallend is dat Meerschaert een rol had in de Brugse opstand van 1488, waar De Doppere in zijn kroniek uitvoerig over schreef. De *clericus installatus* van de Sint-Donaaskerk werd op 9 juni door het kapittel tot de orde geroepen omdat hij deelnam aan de rellen en met een lang zwaard rondliep, ook op de uren van de getijden die hij diende bij te wonen.⁸²

De klanten en de opdrachten van De Doppere als notaris waren divers. Eén van de meest belangrijke akten die hij verleed was ongetwijfeld de translatie van de relikwieën van het oude naar het nieuwe Sint-Ursulaschrijn, één van de bekendste werken van Hans Memling. Het is overigens dankzij de kroniek van De Doppere dat de geboorteplaats en precieze overlijdensdatum van Memling bekend is.⁸³ De opdracht is illustratief voor het netwerk waarop De Doppere een beroep kon doen. Het was namelijk de reeds vermelde Gillis de Baerdemakere, suffragaanbisschop van Doornik, die de translatie uitvoerde.⁸⁴ Verder instrumenteerde De Doppere akten voor diverse kloosters, waaronder dat van Sint-Trudo, voor de kartuizers, de kartuizerinnen, voor de Brugse kerken, voor de familie Adornes, en voor diverse ambachten (visverkopers, smeden, librariërs, ...). In 1468 certificeerde hij het cartularium van de Watering van Moerkerke-zuid-over-de-Lieve.⁸⁵

81 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 6897; BRUGGE, *OCMW-archief*, Magdalenaleprozerij, oorkonden, nr. 792.

82 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A56, f. 157r.

83 A. VANDEWALLE, 'De geboorteplaats van Hans Memling', in: *Archiefleven*, 1 (1994), nr. 4, p. 1-2. Zie hierover ook de vermeldingen van De Doppere in dit verband in de talrijke Memlingstudies.

84 D. DEVOS, *Hans Memling. Het volledige oeuvre*, Antwerpen, 1994, p. 58. Een reproductie van de akte geeft: IDEM, *Hans Memling. Catalogus*, Aalst, 1994, p. 146. De volledige tekst van de akte staat in: W. WEALE, *Hans Memling. Zijn leven en zijn schilderwerken*, Brugge, 1871, p. 65-70.

85 DE MEY, 'Notaris Rombout de Doppere', p. 35.

Romboud De Doppere kreeg diverse opdrachten van het bestuur van de stad Brugge en het Brugse Vrije in de periode 1477-1500. Volgens de stadsrekening van 1477-1478 was hij na de Brugse opstand aanwezig bij een van de door de factie van Willem Moreel ingevoerde commissies om voormalige gezagsdragers aan de tand te voelen.⁸⁶ In 1480-1481, 1482-1483, 1483-1484, 1488-1489, 1494-1495, 1496-1497, 1497-1498 en 1499-1500 werd hij telkens één of meerdere malen door het stadsbestuur betaald voor het opstellen van notariële akten en processtukken.⁸⁷ In 1489 instrumenteerde hij een akte voor het Brugse Vrije en op 30 oktober 1491 akteerde hij samen met zijn collega-notaris Bernardinus de Salviatis het akkoord tussen het Brugse stadsbestuur en het Brugse Vrije over de lijkschouwing van een persoon, die overleed onder de jurisdictie van de vierschaar van het Vrije.⁸⁸ De meest opmerkelijke opdracht van het Brugse stadsbestuur kreeg hij op 20 november 1483. Op dat moment was de opstandige factie van de reeds genoemde Willem Moreel aan de macht, die de regentschapsraad steunde. Deze raad had de opdracht gegeven, in naam van de minderjarige prins, om de inhoud van de koffers van de overleden hertogin Maria van Bourgondië te inventariseren. Ook in Gent en Rijsel werden dergelijke inventarissen opgemaakt. In Brugge, waar de koffer waarschijnlijk op het Prinsenhof terug te vinden was, trad Romboud De Doppere op als notaris van dienst.⁸⁹ De inhoud van de archiefstukken bood hem wellicht de kans om zijn latere kroniek te documenteren.

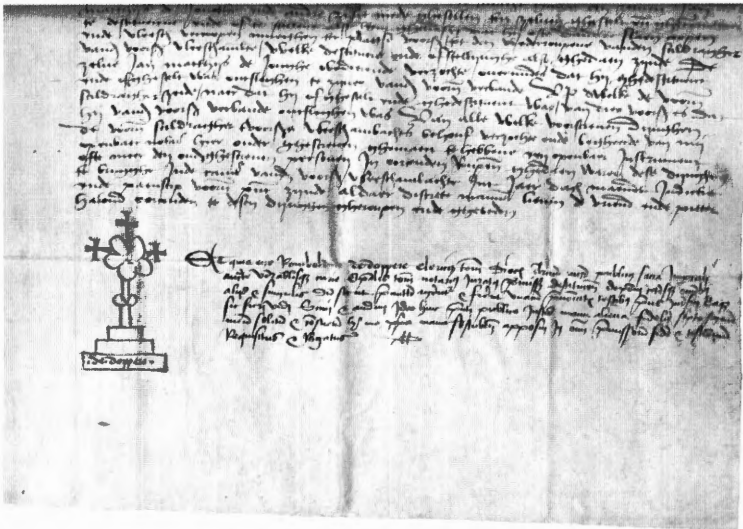
86 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 216: stadsrekening 1477-1478, f. 151v.

87 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 216: stadsrekening 1480-1481, f. 166v; 1482-1483, f. 166v en 173v; 1483-1484, f. 167v; 1488-1489, f. 160v; 1494-1495, f. 184v; 1496-1497, f. 134r; 1497-1498, f. 88r; 1499-1500, f. 86v.

88 BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden Brugse Vrije, nr. 516; DE MEY, 'Notaris Romboud de Doppere', p. 35.

89 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 216: stadsrekening 1483-1484, f. 161v. Zie hierover: J. HAEMERS, *For the Common Good. State Power and Urban Revolts in the Reign of Mary of Burgundy (1477-1482)* (Studies in European Urban History, 17), Turnhout, 2009.

Het notarishandmerk van De Doppere vertoont een perroenstructuur met een signetkop van het lobbentype. Aanvankelijk tekende hij er sleutels bij, maar die verdwenen na verloop van tijd.⁹⁰ De Doppere instrumenteerde zowel Latijns als middelnederlandse akten. Er is ook een vertaling bekend uit “huuten Walsche in Vlaemscher tale”.⁹¹

Bijschrift illustratie: charter met het notarismark van Romboud De Doppere, 7 oktober 1484 (BRUGGE, Stadsarchief, Oud Archief, reeks 310: Charters ambachten, nr. 85).

Romboud De Doppere wendde zijn administratieve talenten niet alleen aan voor zijn notarispraktijk. Vermoedelijk in de periode 1482-1491 was hij als secretaris in dienst van Gillis de Baerdemakere.⁹² Deze Brugse minderbroeder, die in Parijs het diploma van doctor in de theologie behaalde, was vanaf 3 april 1476 tot aan zijn dood op 28 maart 1494 hulpbisschop van het bisdom Doornik,

90 E. VANDEN BUSSCHE, ‘Les notaires d’autrefois. Comment ils signaient leurs actes (particularités paléographiques)’, in: *La Flandre*, 2 (1869), p. 135; DE MEY, ‘Notaris Rombout de Doppere’, p. 35.

91 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud archief, nr. 310: Charters ambachten, nr. 484.

92 VIAENE, ‘Een Brugs vademecum’, p. 304.

met de titel van Sarepta, en residerend te Brugge.⁹³ In zijn kroniek laat De Doppere zich erg lovend uit over De Baerdemakere, die als suffragaanbisschop fungeerde tijdens het zogenaamde “Schisma van Doornik”. Tijdens dit conflict waren er meerdere kandidaten die de bisschopszetel ambieerden en daarbij weinig stichtend gedrag vertoonden, tot grote ergernis van De Doppere, die in zijn kroniek een vernietigend oordeel velt over deze op geld beluste geestelijken.⁹⁴

Ook als testamentuitvoerder liet Romboud De Doppere zich niet onbetuigd. Deze functie veronderstelde een zekere familie- of vertrouwensband met de overledene. De Doppere nam deze verantwoordelijkheid op zich na het overlijden van enkele geestelijken van de Sint-Donaaskerk, met name kanunnik Johannes Miinhere (†1467)⁹⁵ en kapelaan en kapittelklerk Johannes Flamingi (†1473).⁹⁶ Er zijn ook aanwijzingen dat hij testamentuitvoerder was van Guillaume Hugonet, de kanselier van de Bourgondische hertog Karel de Stoute.⁹⁷

OVERLIJDEN EN NALATENSCHAP

Op 8 juni 1502 overleed Romboud De Doppere op een leeftijd van ca. 70 jaar. Nog dezelfde dag meldden zijn testamentuitvoerders zich bij het Sint-Donaaskapittel. Het betrof magister Johannes van Heyst, priester, en Johannes Marichael. Het testament zelf was opgesteld door notaris Philippus Mietins. De keuze voor deze notaris lag voor de hand: Mietins was niet alleen een voormalig assistent van De Doppere, maar ook een collega, zijn opvolger als notaris, en bovendien eveneens lid van de rederijderskamer van

93 Over De Baerdemakere, zie U. BERLIERE, *Les évêques auxiliaires de Cambrai et de Tournai*, Brugge, 1905, p. 137-140.

94 CALLEWIER, “Quis esset episcopus Tornacensis ignorabatur”, p. 164-165.

95 R. DE KEYSER, *Het St. Donaaskapittel te Brugge (1350-1450). Bijdrage tot de studie van de hogere geestelijkheid tijdens de late Middeleeuwen*, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, K;U. Leuven, Departement Geschiedenis, 1972, dl. II, p. 346-347.

96 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A54, f. 38r.

97 J. BRAEKEVELT, *Pieter Bladelin, de Rijsselse Rekenkamer en de stichting van Middelburg-in-Vlaanderen (ca. 1444-1472): de ambities van een opgeklommen hofambtenaar versus de bescherming van het vorstelijke domein*, Brussel, 2012, p. xxiv-xxvi.

de H. Geest. Het testament van De Doppere werd voorgelegd aan het Sint-Donaaskapittel. Op vraag van de testamentuitvoerders werd het lijk van De Doppere nog dezelfde dag processiegewijs naar de kerk gebracht en op het kerkhof begraven. De uitvaart ging gepaard met vigiliën en koorgezang. De hele dienst kostte 2 lb. gr.⁹⁸ Het testament van De Doppere bleef helaas niet bewaard. De gegevens in de kapittelakten van de Sint-Donaaskerk wijzen echter in de richting van een vrij bescheiden uitvaart, zeker voor een man die in Brugge als rederijker, notaris en priester enig aanzien moet gehad hebben. Bovendien zijn er geen gegevens bekend over jaargetijden of andere stichtingen in de Sint-Donaaskerk of op andere plaatsen. Dat lijkt te passen in het beeld van de auteur dat uit zijn kroniek naar voren komt. IJdelheid en hebzucht, twee eigenschappen die hij herhaaldelijk aan de kaak stelt bij zijn collega's geestelijken, waren hem op het eerste gezicht vreemd. In tegenstelling tot Brugse clerici als Joris van der Paelen of Gillis Joye⁹⁹ wordt De Doppere ook op het vlak van memoriecultus door soberheid getypeerd, hoewel hij niet onvermogen was.

Romboud De Doppere had geen directe nakomelingen. De nalatenschap werd verdeeld onder zijn zus Antoinette en zijn neven (de kinderen van zijn broer Antheunis). Beide partijen kregen de helft van de goederen toegewezen. Volgens de Brugse weesboeken gebeurde de boedelverdeling op 18 januari 1503.¹⁰⁰ Uit de beknopte staat van goed blijkt dat Romboud niet onbemiddeld was: hij bezat onder andere twee huizen. Het ene, genaamd *ten Hoorne*, was gesitueerd in de Ghelthustraet, de huidige Geldmuntstraat, nr. 15. Het andere stond voor het klooster van de minderbroeders, in de "freren muerstraat" (wellicht ter hoogte van huidig adres

98 BRUGGE, *Bisschoppelijk Archief*, A57, f. 188v.

99 H. CALLEWIER, 'What You Do on the Sly ... Will Be Deemed Forgiven in the Sight of the Most High: Gilles Joye and the Emancipation of the Singers in 15th-Century Bruges', in: *Journal of the Alamire Foundation*, 1 (2009), p. 89-109. Over de clerici van het Sint-Donaaskapittel en memoriecultus, zie ook: H. CALLEWIER en N. GEIRNAERT, 'An Identified Donor: Victor de Zwavenaerde, canon of Saint-Donatian's (ca. 1413-1481)', in: *Metropolitan Museum of Art Journal*, 48 (2013) (ter perse).

100 BRUGGE, *Stadsarchief*, Oud Archief, nr. 208: Wezerijregisters Sint-Donaaszestendeel, boek 5, f. 116v-117r.

Park 6), en had diverse achterhuisjes en een poortje in de Waalsestraat.¹⁰¹ Deze ruime woning was wellicht het woonhuis van De Doppere, op amper 300 m van de Sint-Donaaskerk, waar hij als kapelaan dagelijks de mis moest lezen, en de Burg, waar zijn notaris-kantoor gevestigd was. Van een huis in het Eekhoutstraatje, bij de Oude Gentweg, vermeld in 1494, is er geen sprake meer in de staat van goed.¹⁰² Verder bezat De Doppere twee grondrenten: een op het convent *ten Vanekin*, een andere op een huis in de Waalsestraat, naast zijn eigen woning. De verkoop van de inboedel van De Doppere bracht 15 lb. gr. torn. op. Enkel het zilverwerk wordt apart vermeld: een grote gedopte schaal met voet, een waterpotje, vier schalen, vier kroezen, een zilveren zegel, en wat kleiner zilverwerk, alles samen goed voor een gewicht van 11 maerc, 2 ons en 2 inghelschen. Daarnaast had De Doppere ook nog wat schulden ter waarde van 13 of 14 lb. gr. en telde zijn bibliotheek 57 boeken.

BESLUIT

De figuur van Rombout De Doppere laat zich niet in enkele woorden samenvatten. De man had daarvoor te veel hoedanigheden, die weliswaar sterk met elkaar verband hielden maar toch onderscheiden moeten worden. Voor de meeste Bruggelingen was De Doppere wellicht eerst en vooral de belangrijkste notaris van de stad, met een goed draaiend kantoor op de Burg. Anders dan veel van zijn collega's geestelijken, was het verlijden van akten geen bijverdienste, maar de activiteit waar hij zich het meest op toelagde en zijn status aan ontleende. Zijn functie als secretaris van suffragaanbisschop Gillis de Baerdemakere lag in het verlengde daarvan. Rombout De Doppere was in de eerste plaats de man die nauwgezet noteerde, registreerde en vastlegde wat anderen hem opdroegen. Zelden trad hij op de voorgrond. Er wordt hem een actieve rol toegedicht bij de vestiging van zusters van Emmaus uit

101 Dit laatste huis wordt ook vermeld in: GAILLIARD, *Inscriptions funéraires*, dl. I, p. 449.

102 Vermeld in: DE MEY, 'Notaris Rombout de Doppere', p. 34.

Biervliet op het landgoed ter Stove in Moerkerke, maar ook hier was hij eerder de uitvoerder dan initiatiefnemer.¹⁰³

De Doppere betitelt zich in zijn notarisakten steevast als priester. Dat was geen verplichting, wat erop duidt dat hij belang hechtte aan zijn geestelijke status. In tegenstelling tot voor zijn meeste tijdgenoten was de priesterwijding voor hem geen middel *an sich* om carrière te maken, ongeacht de verplichtingen die het geestelijke ambt met zich meebrachten. Tijdens zijn 45-jarige loopbaan als kapelaan en koster in de Sint-Donaaskerk wordt Rombout De Doppere geen enkele keer door het kapittel tot de orde geroepen wegens het niet nakomen van mis- of andere verplichtingen. Ook op ander wangedrag, zoals celibaatsschendingen, vecht- en scheldpartijen, het maken van schulden, ... kan hij niet betrappt worden. Voor een geestelijke met een dergelijke staat van dienst is dat vrij uitzonderlijk.¹⁰⁴ Ook het cumuleren van beneficies was aan De Doppere niet besteed. Zijn kerkelijke loopbaan was vrij bescheiden. De vraag stelt zich of dat te verklaren valt door een gebrek aan ambitie of door het maken van weloverwogen keuzes. Niets wijst in de richting van het streven naar een kanunniksprebende. Zoals we ook uit zijn kroniek kunnen afleiden, was de relatie van Rombout De Doppere met het Sint-Donaaskapittel niet altijd even harmonieus. De Doppere aarzelt niet de kanunniken te bekritisieren, vooral omwille van hun hebzucht. Het is tekenend dat het enige conflict in de Sint-Donaaskerk waarin De Doppere betrokken raakt, veroorzaakt wordt door de populariteit van De Doppere als biechtvader. Dit bevestigt het beeld van de betrouwbare, plichtsbewuste geestelijke, die zich niet aanschurkte tegen zijn kerkelijke oversten. Zijn loopbaan had hij overigens niet te danken aan de kanunniken, die inzake benoemingen over verregaande rechten beschikten. Tot twee maal toe waren het leken (leden van de families Van der Banc en Van Varsenare), die hem

103 In een akte van 6 oktober 1485 wordt hij genoemd als één van de gevolmachtigden van het Sint-Elizabethklooster, dat tot de Derde Orde van Sint-Franciscus behoorde: BRUGGE, *Rijksarchief*, Oorkonden met blauw nummer, nr. 5713.

104 Zie hierover: CALLEWIER, *De papen van Brugge*.

voordroegen als kapelaan. Als (nakomelingen van de) stichters van de kapelanijen bezaten ze dit recht.

Rombout De Doppere was goed geplaatst om de gebeurtenissen in het laatmiddeleeuwse Brugge neer te schrijven. Zelf was hij afkomstig uit het ambachtsmilieu. Als notaris kwam hij in contact met de fine fleur van het Bourgondische Brugge en als secretaris van suffragaanbisschop Gillis de Baerdemakere was hij een bevoorrechte ooggetuige tijdens de periode van burgeroorlog in het graafschap Vlaanderen tijdens het laatste kwart van de 15de eeuw. Als assistent van de pastoor van de Sint-Donaaskerk stond hij dicht bij het Bourgondische hof. De hierboven vermelde contacten met voorname families als Adornes en Hugonet liggen dan ook voor de hand. Ook met de familie De Baenst had hij aanvankelijk een goede relatie.¹⁰⁵ Roelant de Baenst bedacht De Doppere in zijn testament uit 1486 met een zilveren beker.¹⁰⁶ In zijn kroniek haalt hij echter scherp uit naar enkele leden van deze familie. Volgens De Doppere was het geslacht De Baenst gedegeneerd en had het mee de ondergang van Brugge bewerkstelligd. Paul de Baenst, voorzitter van de Raad van Vlaanderen, had volgens hem uit loutere hebzucht zijn stadsgenoten verraden.¹⁰⁷

Politiek en religieus gezien is De Doppere moeilijk in een kamp te plaatsen. Op basis van de opdrachten die hij kreeg van het Brugse stadsbestuur zou men geneigd zijn hem in het kamp van de opstandelingen te plaatsen, maar later moet hij daar afstand van genomen hebben. In zijn kritiek lijkt hij geen zijde te kiezen. Hij spuit vooral kritiek op politieke en religieuze leiders, die in zijn ogen verantwoordelijk zijn voor de neergang van Brugge en de crisis in Vlaanderen op het einde van de 15de eeuw.

105 F. BUYLAERT, 'Sociale mobiliteit bij stedelijke elites in laatmiddeleeuws Vlaanderen. Een gevalstudie over de Vlaamse familie de Baenst', in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, 8 (2005), p. 237.

106 GENT, *Rijksarchief*, Familiearchief de Preudhomme d'Hailly, nr. 133.

107 DE DOPPERE, *Fragments inédits*, p. v.

Rombout De Doppere onderscheidt zich door zijn achtergrond en zijn werk van andere kroniekschrijvers als Jean Molinet (1435-1507) of Nicolas Despars (1522-1597). De eerste ondersteunde als historiograaf van de hertogen de Bourgondische politiek. Zijn kanunniksprebende was vooral een beloning voor bewezen diensten. De tweede behoorde door zijn afkomst en talrijke ambten (o.a. raadslid en burgemeester) tot de Brugse stedelijke elite. Hij stamde uit een handelarenfamilie die in de loop van de 15de eeuw sociale promotie had gemaakt en tot de adelstand was toegetreden. Zijn kroniek diende o.a. de statusaanspraken van zijn familieaanspraken te verdedigen.¹⁰⁸ Rombout De Doppere daarentegen was afkomstig uit de betere middenklasse, maar kon hier door zijn loopbaan als geestelijke en notaris ook afstand van nemen. Hij lijkt dan ook een meer neutrale en onafhankelijke positie in te nemen. Dit belette hem niet zijn relaas nauwkeurig, scherp en eigenzinnig neer te schrijven. Mede daarom is zijn werk een betrouwbare bron voor de geschiedenis van het laatmiddeleeuwse Vlaanderen en verdient zijn discours verder onderzoek.

108 F. BUYLAERT, 'Memory, social mobility and historiography. Shaping noble identity in the Bruges chronicle of Nicholas Despars', in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 88 (2010), p. 377-408.